

23 00 00 СИЁСАТШИНОСӢ
23 00 00 ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ
23 00 00 POLITICAL SCIENCES

23.00.02 ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНСТИТУТЫ, ПРОЦЕССЫ И ТЕХНОЛОГИИ
23 00 02 POLITICAL INSTITUTES, PROCESSES AND TECHNOLOGIES

УДК 321
ББК 66.3-53

МУЛОҲИЗАҲО *Акмалова Мунира Абдунабиевна, н.и.с., дотсент, декани*
РОҶЕЪ БА ҲУВИЯТИ *факултети сиёсатишиносӣ ва муносибатҳои байналхалқии*
МИЛЛИИ ТОҶИКОН *ДДХБСТ (Тоҷикистон, Хуҷанд)*

ИДЕИ О *Акмалова Мунира Абдунабиевна, к.полит. н., доцент, декан*
НАЦИОНАЛЬНОЙ *факультета политологии и международных отношений*
ИДЕНТИЧНОСТИ *ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)*
ТАДЖИКОВ

IDEAS ABOUT *Akmalova Munira Abdunabievna, candidate of political sciences,*
NATIONAL IDENTITY *Associate Professor, dean of the faculty of politology and*
OF TAJIKS *international relations under TSULBP (Tajikistan, Khujand)*

Калидвожаҳо: ҳувияти миллӣ, ҷаҳонишавӣ, давлатдори миллӣ, ҳудудишиносӣ миллӣ, омилҳои фарҳангӣ ва динӣ, бӯҳрони ҳувиётӣ, гурӯҳҳои динию тундгаро

Дар мақола масъалаҳои тақвият бахшидани ҳувиёти миллӣ дар шароити имрӯзаи давлатдори миллӣ мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор дода шудааст. Муаллиф махсусан қайд намудааст, ки тақвияти ҳувиёти миллӣ омилҳои муҳиме дар самти таҳкими давлатдори миллӣ ва ҳифзи арзишҳои миллӣ аз таъсири манфии ҷаҳонишавӣ мебошад. Муаллиф зарур шуморидааст, ки ҳувиёти миллии тоҷикон фарогир бошад ва тамоми ҷиҳатҳои фарҳангиву маънавии рушди таърихӣ миллатро дар худ инъикос намояд. Дар мақола мавҷудияти ҷараёнҳои тундгарои диниву гайрисуннатӣ ва ҳамчунин дарки нодурусти дунёвият аз ҷониби қисме аз ҷомеа заминаи рушди бӯҳрони ҳувиётӣ ҳисобида шудааст. Дар мақола баъзе тавсияҳо дар мавриди таҳким бахшидани ҳувиёти миллӣ ва рафъи заминаҳои бӯҳрони ҳувиётӣ ироа карда шудаанд.

Ключевые слова: национальная идентичность, глобализация, национальная государственность, национальное самосознание, культурные и религиозные аспекты, религиозно-экстремистские группы, кризис идентичности

Рассматриваются проблемы укрепления национальной идентичности в современных условиях развития национальной государственности. Особо подчеркнуто, что

осознание национальной идентичности является важным фактором укрепления национальной государственности и защиты национальных ценностей от негативного влияния глобализации. Изложено мнение, что национальное самосознание таджиков должна содержать и проявлять все культурные и духовные аспекты исторического развития нации. Отмечено, что существование нетрадиционных религиозно-экстремистских групп, а также неправильное понимание сущности секуляризма некоторыми группами общества может стать предпосылкой для развития кризиса идентичности в сознании граждан страны. Приведены примеры и предлагаются некоторые рекомендации для укрепления национальной идентичности и преодоления предпосылок кризиса идентичности.

Key words: national identity, globalization, national statehood, national self-consciousness, cultural and religious aspects, religious-extremic groups, secularism, identity crisis

The article deals with the problems of strengthening national identity under modern conditions of national statehood. The author of the article emphasizes that strengthening of national identity is an important factor in the direction of consolidation of national statehood and protection of national values from the negative impact of globalization. The author expresses the opinion that national identity of Tajiks should include and reflect all the cultural and spiritual aspects of the nation's historical development. It is underscored that the existence of non-traditional religious-extremic groups and also incorrect understanding of the essence of secularism by certain parts of society can become a prerequisite for the development of identity crisis in the consciousness of citizens. The author proposes some recommendations for the strengthening of national identity and overcoming of identity crisis prerequisites.

Дар шароити кунунии рушди давлатдории миллии тоҷикон тақвият ёфтани ҳувиёти миллий яке аз омилҳои муҳим ба ҳисоб меравад. Тақвияти давлатдории миллиро дар шароити имрӯзаи ҷаҳонишавӣ бе мустақкам намудани ҳувиёти миллий тасаввур намудан ғайриимкон аст. Ҳамчунин, дар баробари ин рушди ҳувиёти миллий метавонад омили наҷотбахши кишвар ва давлатдории миллий аз ҳар гуна хатарҳои муосир аз қабили ифротгарӣ ва терроризм, мочароҳои қавмиву мазҳабӣ ва дигар муаммоҳои зухурнамуда дар шароити имрӯза гардад. Аз ин рӯ, омӯзиши масъалаҳои алоқаманд ба тақвияти ҳувиёти миллий дар шароити кунунӣ муҳим ва ҳалталаб мебошад.

Хусусан, пас аз ба даст овардани соҳибистиқлолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масоили зиёде ба миён омаданд, ки онҳо ба ташаккули ҳувиёти миллий ва худшиносии миллий иртибот доштаанд. Масъалаи аввалине, ки дар ин маврид ба миён омад баҳсҳо дар атрофи доираи фарогири ҳувиёти миллий буд. Баҳсҳо дар мавриди доираи фарогири ҳувиёти миллии тоҷикон то ба имрӯз идома ёфта истодаанд ва андешаҳои гуногун дар ин маврид зухур намудааст. Баҳсҳо дар атрофи ҳувиёти миллий то як андоза боиси он гаштаанд, ки то ба имрӯз ҷаҳми дуруст ва ҳамаро қонёқунанда перомунӣ ҳувиёти миллии тоҷикон ташаккул наёфтааст. Албатта чунин ҳолат боиси идома пайдо намудани бӯҳрони ҳувиётӣ дар шароити Тоҷикистон мегардад. Зарур мешуморем, ки рушди ҳувиёти миллии тоҷикон фарогир бошад ва тамоми ҷиҳатҳои ҳувиётӣ миллиати мо дар он ба эътибор гирифта шавад. Хеле муҳим аст, ки ҳам ҷиҳатҳои муҳими фарҳангии пеш аз исломӣ, давраи пас аз рушди дини ислом ва

даврони рушди шуравӣ дар он дар бар гирифта шавад. Инкори қисме аз он метавонад боиси номукаммалии хувияти миллии мо гардад ва зиддияту мухолифатхоро дар ҷомеа ба миён оварад гузашта аз ин, инкори қисме аз ҷиҳатҳои хувияти метавонад сипари муҳофизатии хувияти миллии моро дар баробари хатарҳои муосир заиф гардонад.

Аз ин рӯ, аз солҳои нахустини соҳибистиқлолӣ то имрӯз раванди ҷустуҷӯи роҳи ҳалли масоили марбут ба хувияти миллии дар шароити ҷаҳонишавӣ ва авҷгирии ғайрилатинӣ ҷараёнҳои динии хусусияти бунёдгарой дошта, идома дорад. Раванди ташаккули хувияти миллии, ки ҳадафи он ташкил ва ташаккули худшиносии миллии тоҷикон мебошад, дар марҳилаи кунунӣ аҳамияти хосса касб кардааст.

Қобили зикр аст, ки масоили марбут ба ташаккули хувияти миллии дар шароити ҷаҳонишавӣ, афзоиши рӯзафзуни таъсири идеология ва ҷараёнҳои ба ҷомеа бегона дар аксарияти кишварҳои пасошуравӣ дар қори давлатсозиву давлатдорӣ мавриди таваҷҷуҳи хос қарор доранд. Зеро «ташаккули давлати нав ва рушди ҷаҳонибаи он ба эҳёи хувияти миллии ва нотақрири фарҳангӣ робитаи ногуфта дорад» [3, с.190]. Дар мавриди нақши хувияти миллии дар ҳифзу ҳимояи давлати миллии аз таъсироти манфии ҷаҳонишавӣ сиёсатшиносии тоҷик А. Раҳнамо андешаи ҷолиберо ироа намудааст. Ба андешаи ӯ суръати маҳвшафии ҳар арзиш ва суръати маҳвшафии ҳар миллат дар раванди ҷаҳонишавӣ ба сатҳ ва умқи фарҳанг ва хувияти миллии аъзои он ва, хусусан, сатҳи хувияти миллии вобаста хоҳад буд. Ў чунин мешуморад, ки миллатҳои дорои хувияти қавӣ ва давлатҳои худшинос ба осонӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ маҳв нахоҳанд шуд [4, с. 21].

Дар шароити ҷаҳонишавӣ вазифаи иҷтимоии забону фарҳангҳои миллии чи дар сатҳи таъсири мутақобилаи байниэтникии ва чи дар сатҳи дохилиэтникии маҳдуд мегардад. Ин ҳол ба тасаввуроти аксарияти аҳоли дар бораи на онқадар матлуб будани забонҳои миллии барои худтатбиқи иҷтимоии фард, хуб надониستاني фарҳанги маҳаллии марбут аст. Дар шароити имрӯза агар забони англисӣ ҳамчун забони ҷаҳонӣ ва умумиинсонӣ матраҳ мешавад, дар ягон ҳол ин чунин маънӣ надорад, ки ин забон аз забони тоҷикӣ равантару комилтару зеботар мебошад, балки ин раванд асосан аз он сарчашма мегирад, ки соҳибони ин забон имрӯз дар ҷаҳон мақоми қудратии бартар доранд.[4, с. 22] Аз ин рӯ, моро низ зарур аст, ки барои муаррифии забон ва фарҳанги худ онҳоро ба забону фарҳанги илму амал табдил диҳем ва забону фарҳанги худро қавӣ ва қудратманд гардонем. Барои баланд бардоштани вазифаҳои иҷтимоии забони модарӣ бештар гузаронидани тадбирҳои фарҳангӣ оммавӣ зарур аст. Ҷомеаи мо дар сурати даст кашидан аз вижаҳои худ, ки баъзеҳо гумон мекунанд сатҳи роҳи инкишоф мегарданд, ба қомеъӣ ноил намегардад. Ба андешаи мо, ҷиҳати дурусти хувияти ва худшиносии дар ягон маврид монеи рушди ҷомеа ва инсонҳо намегардад. Баракс «ба замони муосир» метавон дар асоси фарҳанги худӣ ворид шуд ва дар дар баробари ҳифзи арзишҳои хувиятии худ рушд намуд [1, с.96].

Дар шароити Тоҷикистон дар мавриди тақвияти унсурони хувияти миллии ва боло бурдани худшиносии миллии қорҳои назаррасе ба иҷро расида истодаанд. Ҷораҳои андешаи ва амалинамуда аз унсурҳои муҳимии хувияти миллии тоҷикон дарак медиҳад ва ҷойи баҳсеро сари масъалаи ҷӣ будани хувияти миллии мо боқӣ намегузорад. Дар ин замина дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул шудани Қонун дар бораи забони тоҷикӣ аз 5-уми октябри соли 2009, барпо намудани ҷашнвораҳои

бузурги сатҳи давлатӣ, аз қабили бузургдошти 1100 солагии давлатдории Сомониён, 1150-солагии сардафтари адабиёти форсу тоҷик Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ, эълони соли 2006 ҳамчун соли фарҳангу тамаддуни ориёӣ, таҷлили 1130-солагии асосгузори мазҳаби таҳаммулпазир дар ислом Имом Абӯҳанифа, ҳамасола бо шукӯҳ чашн гирифтани иди Наврӯз ва идҳои мазҳабие, чун Иди Фитр ва Иди Қурбон, эҳёи чашнҳои миллиямон чун Меҳргон ва Сада аз чораҳои амалӣ дар самти мустаҳкам намудани ҳувиёти миллии мо дарак медиҳанд. Албатта ҳамаи ин чорабиниҳо дар тақвияти ҳувиёти миллий саҳми назаррас гузоштаанд, ки бо ин васила худшиносии мардуми мо боло рафтааст. Чунин чорабиниҳо дар сиёсати амалӣ ва ҳамчунин қисми ҳаёти фарҳангии мардуми кишвар будани онҳо бояд баҳсҳои тафриқаандозӣ дар ҳувиёти миллиро ба итмом расонад. Ҳамаи ҷиҳатҳои мазкур ба таври возеҳ ҳувиёти миллии моро баён месозад ва нуқтаеро барои баҳс қарор намегузорад.

Мунтазам гузаронидани чунин чорабиниҳои сатҳи баланди фарҳангӣ ҳарчанд ба раванди ташаккули худшиносии миллий, сиёсӣ, фарҳангӣ ва таърихӣ халқҳои Тоҷикистон таъсиргуздор хоҳанд буд, вале ханӯз ҳам дар кишвари мо дар кори сохтани давлати миллию дунявӣ мушкилотҳои маънавӣ-идеологӣ мавҷуд ҳастанд. Дар шароити кунунӣ ин омил дар мавҷудияти ҷараёнҳои тундгарои диниву ғайрисуннатӣ ва дарки нодурусти моҳияти дунявият аз ҷониби кишре аз мардум инъикоси худро ёфтааст. Ҳам мавҷудияти ҷараёнҳои тундгарои диниву ғайрисуннатӣ ва ҳам дарки нодурусти дунявият дар ҷомеаи мо то як андоза бӯҳрони ҳувиётиро тақвият бахшидааст. Агар ин ду омил ҳалли дурусти худро наёбанд, пас метавонанд заминаи амиқ шудани бӯҳрони ҳувиётӣ дар кишвар гарданд. Мавҷудияти ин ду омил рушди давлати миллий ва таҳкими дунявияти онро зерӣ шубҳа қарор медиҳанд. Қайд намуданамон зарур аст, ки ба ҳеҷ ваҷҳ моҳияти дунявияти давлати миллий ҳамчун низоми «зидди динӣ» талаққӣ карда нашавад. Зарур аст, моҳияти дунявияти давлатдории миллий чунин ҳосияте дошта бошад, ки миёни унсурҳои ҳувиётӣ мо ихтилоф ба вучуд наоварад. Дар иртибот ба ин зарур мешуморем, ки имрӯзҳо масъалаи ташаккул ва тарбияи ҳувиёти миллии дунявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар заминаи дарки дурусти моҳияти дунявият чун асоси давлатдории миллий гардад. Чунин амал беш аз пеш аҳамияти маънавию идеологӣ касб менамояд.

Ба андешаи мо рӯйдоди дигари муҳиме, ки дар фаҳми ҳувиёти миллий ва масъалаи худшиносии миллий саҳми назаррас дорад, ин нашри китоби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти унвони «Чехраҳои мондагор» мебошад. Талқини мӯҳтавои ин китоб метавонад ба баҳсҳои ҳувиётӣ дар ҷомеаи мо такони ҷиддие бахшад, зеро дар он тамоми ҷиҳатҳои ҳувиёти миллий инъикос гардидаанд. Дар ин китоб, сарвари тоҷикон ҳамчун шахсияти аввали кишвар тамоми чехраҳои бузург ва таъсиргузореро, ки дар рушди ҳувиёти миллии тоҷикон нақш доштанд рӯи қоғаз овардааст. Таълимот ва андешаи онҳоро ҳамчун намунаи омӯзиш ва пайравӣ ба шаҳрвандони кишвар ироа намудааст [2, с. 364]. Нашри ин китобро мо ҳамчун жузъи муҳим дар баҳсҳои ҳувиёти миллий ва худшиносии миллий дар ҷомеаи имрӯзаи тоҷик мешуморем. Маҳз ҳамин китоб ва мӯҳтавои он ба ҷавонон, насли наврас ва дар умум ба кулли аҳолии кишвар расонида шавад, то дар оянда ҳамагуна баҳсҳои хатарзо ба ҳувиёти миллий рафъ намуда шаванд.

Хотирнишон намудан зарур аст, ки тақвияти худшиносии миллий ва ҳувиёти миллий, боло бурдани эҳсоси ватандустӣ бидуни тарғибу ташвиқи онҳо, бе шарҳу

тавзеҳ ва шиносоии онҳо ғайриимкон аст. Дар ин кор, бешубҳа нақши калидиро метавонанд васоити ахбори оммаи ватанӣ, махсусан рӯзноманигорону олимони мо дошта бошанд. Мусаллам аст, ки сиёсати бозсозии нимаи дуюми солҳои 80-уми қарни XX ба боло равии сатҳи худшиносии миллии сокинони ҷумҳурӣ тақдир бахшид. Ин омил дар эҳёи ҳофизаи таърихӣ миллии таъсири амиқ расонид, ки он пеш аз ҳама дар публицистикаи он замон инъикоси худро ёфта буд. Аҳли зиёи тоҷик нуктаи назари хешро роҷеъ ба муҳимтарин масоили ҳаёти ҷамъиятию сиёсии ҷумҳурӣ, таъриху фарҳанги бостонӣ, роҳу усулҳои ташаккули ҳувиёти миллии дар саҳифаҳои ҷунин рӯзномаю маҷаллаҳо, ба мисли «Ҷавонони Тоҷикистон», «Омӯзгор», «Маорифи Тоҷикистон», «Народная газета», «Шоми Душанбе», «Ҳақиқати Суғд», «Соғдийская правда», «Адабиёт ва санъат», «Занони Тоҷикистон», «Помир» ва ғ. ба нашр мерасониданд.

Бояд ёдовар гардид, ки мочарои дохилӣ дар Тоҷикистон на танҳо ба рушди иқтисодӣ, инчунин ба раванди инкишофи ҳувиёти миллии ва худшиносии миллии мардуми кишвар таъсири манфӣ расонид. Аз як ҷиҳат зуҳури мочарои дохилӣ дар кишвар то андозае аз бӯҳрони ҳувиётии давраи гузариш вобастагӣ дошт. Агар худшиносии миллии мо ва ҳувиёти миллии мо дар он замон ба таври зарурӣ тақвият ёфта мебуд, шояд кишвари мо ба мочарои дохилӣ ворид намегардад, ва ё мочарои дохилӣ он қадар паёмадҳои харобиовар наmedioшт. Дар ин марҳила гароиши аҳли ҷомеа ба масоили худшиносии миллии то андозае паст гардида, тамоюлҳои ниглистӣ вусъат пайдо намуданд. Гузашта аз ин дар баъзе мавридҳо ҳатто мавҷудияти ҳувиёти ягонаи тоҷику тоҷикистонӣ таҳти суол қарор гирифта буд. Қайд намудан зарур аст, ки масъалаи ҳувиётӣ дар Тоҷикистон агар, аз як тараф боиси сар задани мочарои дохилӣ гашта бошад (хусусан дар шаклҳои ҳувиётҳои идеологӣ ва маҳаллӣ), аз тарафи дигар, омили ҳалли мочарои дохилӣ шудаанд. Ҷонибҳо пас аз давраи муайяни идомаи мочаро ба ҳулосае расиданд, ки муқовимат ва муборизаҳои идеологӣ роҳи ҳалли масъала нест. Хусусан намоёндаи як миллат будан ва ҳувиёти ягонаи тоҷикӣ ва тоҷикистонӣ доштан заминаи мусоидро барои ҳалли мочаро ва ба ҳам овардани нерӯҳои сиёсӣ ба миён овард. Бо имзои шартномаи истиқрори сулҳ ва оштии миллии дар Тоҷикистон марҳилаи нав дар сиёсати миллию давлатии вобаста ба ташаккули ҳувиёти миллии оғоз гардид, ки он то ба имрӯз идома дорад.

Дар солҳои соҳибистиқлолӣ ва давлатсозии навини миллии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши бузургро ташаккул ва ба вучуд овардани таърихи нави рамзӣ халқи тоҷик ва нигоҳ доштани мероси ягонаи иҷтимоӣ-фарҳангии гузашта, ки бевосита ба масъалаи ҳувиёти тоҷикон алоқаманд аст, нақши калон дорад.

Дарки методологӣ равандохе, ки дар соҳаи иҷтимоӣ фарҳангӣ дар Тоҷикистони муосир ба амал меоянд дорои аҳамияти калон мебошанд. Аз ин рӯ бо назардошти воқеияти мавҷуда ба натиҷае расидан мумкин аст, ки мавзӯи мазкур солҳои охир мавриди таваҷҷуҳи хоси муҳаққиқони тоҷик қарор гирифта, онҳо кӯшиш доранд ин равандро таҳлил ва баҳогузорӣ намоянд.

Дар шароити имрӯза ташҳиси воқеияти иҷтимоӣ-сиёсӣ ва фарҳангии ҷомеа ва коркарди муносибатҳои нави концептуалӣ муносибати комилан навро тақозо менамояд. То як андоза таъия намудан ба далелу бӯҳронҳои пешин наметавонад моҳияти масъаларо ба пуррагӣ ошкор намояд, зеро онҳо имконияти дарки равандохе,

ки дар фазои Тоҷикистони кунунӣ ба амал меоянд, дода наметавонанд. Бисёр муносибатҳое, ки дар илми муосири ҷаҳонӣ хангоми шарҳу тавзеҳи равандҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ва фарҳангӣ истифода мегарданд, то ба имрӯз барои аксарияти муҳаққиқон на танҳо дар Тоҷикистон балки тамоми Осиёи Марказӣ пӯшида боқӣ мемонанд. Аз ин рӯ ҳамаи он идеяҳое, ки муҳаққиқони Осиёи Марказӣ дар ҷаҳорҷубаҳои дигари илмӣ баён менамоянд, на ҳамеша аз ҷониби доираҳои илмӣ Ғарб ба дурустӣ дарк мегарданд.

Тақсимбандиҳои асосии концептуалии муҳаққиқони Аврупои Ғарбӣ дар иртибот ба фазои илмӣ Осиёи Марказӣ аз тарафи олими тоҷик П. Шоазимов табақабандӣ карда шудаанд. Мавсуф зикр менамояд, ки дар иртибот бо вазъияти ба амал омада имрӯз зарурати коркарди диди назариявии худӣ ба назарияпардозҳои олимони Ғарб роҷеъ ба вазъи воқеии фазои иҷтимоӣ-сиёсӣ ва фарҳангии Тоҷикистони муосир ба миён омадааст [8,с.40]

Мушкилоти марбут ба таҳқиқи халқу миллат дар замони шуравӣ мавриди таваҷҷуҳи амиқ олимону донишмандон қарор дошт. Имрӯзҳо бошад масъалаҳои марбут ба халқу миллат ва самти омӯзиши чунин падидаҳои нави иҷтимоӣ ба мисли миллатгароӣ, ҳувиат ва амсоли инҳо равона гардидааст. [8,с.40] Сабаби чунин тағйирот на танҳо омилҳои берунӣ, ки дар раванди ҷаҳонишавӣ, зери таъсири афкори Аврупои Ғарбӣ пайдо шудаанд, инчунин омилҳои дохилӣ низ мебошанд. Тақрибан тамоми мамлакатҳои пасошӯравӣ бо падидаҳои нави иҷтимоӣ, ки дар натиҷаи воқеияти нави иҷтимоӣ сиёсӣ ба вучуд омада буданд, дар ҳоли бархӯрд қарор доштанд.

Дар Тоҷикистон масъалаҳои ташаккули ҳувиати миллии дар шароити басо мураккаби мҷароӣ дохилӣ ва таъсири идеологияи берунӣ сурат мегирифт. Дар ин маврид маводи матбуоти даврии ҳамон солҳо (солҳои 90-уми қарни гузашта) шаҳодат медиҳад. Дар саҳифаҳои матбуоти ин давра баҳсу мунозираҳои доманадор роҷеъ ба роҳҳои муҳталифи сохтмони давлати нави миллии пешниҳод мегардиданд. Аз ҷумла оид ба ин масъала мақолаи барномавии олимони маъруфи тоҷик И. Усмонов ва А.Сатторзода «Зарурати ташаккули андешаи миллии» ба нашр расида буд, ки дар он дар 11 банд перомӯни роҳи ташаккули ғояи миллии тоҷикон пешниҳод гардида буд. Дар ин мақола аз ҷумла омадааст: «Имрӯз мо беш аз пеш ба муайян кардани ғояи миллии ва ташаккули миллати ягона эҳтиёҷ дорем. Зеро дар шароити ҳозираи давраи гузариш аз низомии тоталитарӣ ба сохти демократӣ, танҳо ташаккули ғояи миллии ва миллати ягона метавонад моро аз вазъияти бӯхронӣ наҷот бахшад».[6,с. 22]

Дар ин замон андешаҳои академик М. Шакурӣ низ ҷолиби диққат буд. Ба ақидаи академик М. Шакурӣ ду намуди худшиносии миллии вучуд дорад: дуруст (саҳеҳ) ва нодуруст (ғайри саҳеҳ). Ба ақидаи ӯ дар баробари худшиносии саҳеҳ инчунин худшиносии нодуруст мавҷудааст. Худшиносии нодуруст, нокомил, яктарафа, маҳдуд ва сатҳӣ ҷомеаро метавонад аз роҳи худ такмилдиҳии руҳонӣ берун сохта ва ҳатто онро ба ҳоли бунбасти оварда расонад. [7,с.157]

Ҳамин тавр, ҷанбаи муҳимтарини шаклгирию рушди ҳувиати миллии тоҷикон интиҳоби роҳи дурусти ташкил ва ташаккули худшиносии миллии, дар асоси дарки илмӣ ҷомеа ва инсон ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, барои муайян намудани самти дуруст зарурати омӯзиши ҳаматарафаи илмӣ ин мушкилот, ки ба таҳаввули

таърихии худшиносии миллӣ, ки дар осори давраҳои мухталиф инъикоси худро ёфтааст, ба миён меояд. Зеро бе таҳқиқи амиқи пайдоиши решаҳои таърихии масъалаҳои хувиятӣ вазъи кунунӣ ва моҳияти онро дарк намудан имконнопазир аст. Масалан, осори охири асри XIX ва нимаи аввали асри XX собит месозад, ки дар як фурсати на чандон тулонӣ хувияти нави тоҷикон шакл гирифтааст. Бо назардошти ин барои ҷавоби дуруст ёфтан ба ҳолати феълӣ хувияти тоҷикон ва муайян намудани самти саҳеҳи ташаккули он зарурати аз лиҳози илмӣ омӯхтани роҳҳои таърихии таҳаввули худшиносии миллӣ дар шароити истиқлолияти давлатӣ ба миён омадааст.

Бояд хотирнишон сохт, ки тарғибу ташвиқ ва инъикоси мавзӯи хувияти миллӣ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ ҳанӯз дар нимаи дувуми солҳои 80-уми асри гузашта оғоз ёфта буд. Имрӯз низ ин масъала диққати ҷомеаи Тоҷикистонро ба худ ҷалб намудааст. Равандҳои пурҷӯшу хурӯши сиёсии марҳилаи ҷаҳонишавӣ мучиби чунин таваҷҷуҳ ба ин мавзӯ шудаанд. Масалан дар натиҷаи муборизаи ғоявӣ сиёсӣ дар Тоҷикистон ва ҳамкорӣ бо тамаддуни ҷаҳонӣ тадриҷан хувияти нав ташаккул ёфт, ки он дар худ анъанаҳои ҳазорсолаи суннатии тоҷиконро таҷассум сохтааст.

Бояд гуфт, ки дар ин замина Зафар Саидзода чунин ақида дорад, ки имрӯз Тоҷикистон на танҳо оқибатҳои ҷанги шаҳрвандии охири қарни 20, инчунин фишори объективӣ ҷаҳонишавиро ба хувияти миллии худ эҳсос мекунад. Рамзи фарҳангӣ ва маънавии миллат низ таҳти таъсири доимӣ таҳрибкоронаи нерӯҳои хориҷӣ қарор дорад. Яке аз хатарҳои ҷиддӣ ба хувияти тоҷикон воқеаҳои мебошанд, ки бо суръати тез дар замони муосир руҳ медиҳанд ва онҳо ҷанбаҳои муҳими ахлоқӣ доранд. Аз ҷумла, ҷи тавре ки ба назар мерасад дар бисёр мамлакатҳои аврупоӣ атлантикӣ амалан роҳи дасткашӣ аз решаҳои аслии худ, аз ҷумла аз арзишҳои масеҳият, ки асоси тамаддуни ғарбро ташкил мекунанд пеш гирифтаанд. Онҳо арзишҳои ахлоқӣ ва хувияти суннатии миллӣ, фарҳангӣ, динӣ ва ҳатто ҷинсиеро инкор менамоянд. Сиёсате пеш бурда мешавад, ки он оилаи серфарзанд ва издивоҷи якҷинса, инчунин этиқод ба худованду шайтонро дар як радиф мегузоранд. Дар ин кишварҳо аҳзобу созмонҳоеро сабти ном менамоянд, ки ҳадафи онҳо ҷиддан таблиғу тарғиби ҳамҷинсароӣ мебошад. Дар бисёр кишварҳои аврупоӣ мардум аз гуфтани мансубияти диниашон шарм медоранд. Дар шароити ҷаҳонишавӣ онҳо меҳоянд чунин падидаҳои барои фарҳанги мо бегонаро ба тамоми ҷаҳон паҳн намоянд. Аммо ин роҳ, ки ҳилофи арзишҳои дини масеҳӣ ва дигар динҳои ҷаҳонӣ миллӣ мебошад, ба пастшавии ахлоқи ҷомеа ва бухрони демографии он оварда мерасонад. Зеро бе риояи меъёрҳои ахлоқӣ маънавии дар тӯли ҳазорсолаҳо ташаккулёфта, инсон шаъну шараф ва эътибори худро аз даст медиҳад [5, с.126].

Шури анъанавӣ одамонро бо суръат тафаккури молу ҷоҳпарастӣ танг намуда истодааст. Ин падидаи номатлуб тамоми ҷаҳонро ба оғӯши худ гирифтааст, ки он ибтидоӣ интиҳо надорад. Мавҷудияти озодиҳои фароғири ҳамагон ва раво будани амалҳои мучиби фаску фучур гарданда боиси ҳаробии пайдарпаи асосҳои ҳаёти иҷтимоӣ мегардад. Ҳароб намудани давлат, пеш аз ҳама, тавассути аз байн бурдани маънавиёт, иваз намудани сохтори арзишҳо ва заъиф намудани соҳаи маориф ба даст меояд.

Албатта, дар шароити имрӯза раванди ҷаҳонишавӣ дар баробарии ҳубҳои технологияи худ ҳамчунин паҳн гаштани фарҳанги бегонӣ ва хусусан фарҳанги

гарбино бо ҳама хубӣ ва бадихоёш дар камин дорад. Муҳаккиқ А. Раҳнамо бар он андеша аст, ки дарки дурусти моҳияти омили динӣ ва ба роҳ мондани муносибати дуруст бо он барои ҳифзи ҳувиёти миллии тоҷикон бисёр муҳим мегардад. Ў чунин иддао мекунад, ки ислом ва арзишҳои исломӣ ҳам ба унвони арзишу эътиқод ва низоми ахлоқии аксари мардум ва ҳам ба унвони баҳши муҳимме аз фарҳанги миллии барои тоҷикон нақши як омили бақои миллиро низ хоҳанд дошт. [4, с. 41.] Ба андешаи мо ҳамчунин рӯоварӣ ба таълимоти бузургонамон ва омӯхтани дидгоҳи онҳо метавонад дар самти ҳифзи ҳувиёти миллии мо аз ҳама гуна арзишҳои бегона муҳим бошад.

Чи тавре ки маълум аст ҳувиёти миллии ва худшиносӣ яке аз қисмҳои таркибии ҳувиёти инсон ба шумор меравад, ки ба мансубияти он ба халқ ё миллати муайян эҳсос карда мешавад. Ҳувиёти миллии ба мафҳуми миллат ё шаҳрвандӣ айнаиат надорад ҳарчанд онҳо мумкин аст омилҳои бошанд, ки ба он таъсири амиқ мерасонанд. Ҳувиёти миллии гирифташуда нест вай аз дарки гирифташудаи фарҳанги ҷомеа, таърих, забон, ахлоқ ва одатҳои одамон сарчашма мегиранд. Ба инҳо метавонанд эҳсоси мансубият ба давлати муайян, пайравӣ ба ҳувиёти давлатӣ, ғояи миллии ва рамзҳои давлатӣ илова гардад.

Ҳамин тариқ ба ҳулосае расидем, ки тақвияти ҳувиёти миллии ва боло бурдани худшиносии миллии яке аз омилҳои муҳими таҳкими давлатдории миллии ва ҳамчунин ҳифзи он аз ҳар гуна таъсири манфии раванди ҷаҳонишавӣ мебошад. Дар ин маврид моро зарур аст, ки ба ҳама гуна баҳсҳои ҳувиётӣ ва ҷудоиандозиро, ки боиси заиф гаштани ҳувиёти миллии ва худшиносии миллии мардум мегардад, нуқта гузорем. Кӯшиш бар он намудан зарур аст, ки ҳамаи ҷиҳатҳои ҳувиёти миллии мо ғайр аз он бошад ва дар рушди тақомули миллати мо дар оянда кӯмакрасон бошанд. Моро зарур аст, аз ҳамаи он унсурони ҳувиёти миллии мон, ки боиси рушди инкишофи мардум ва мақоми хосса пайдо намудани миллатамон дар сатҳи байналхалқӣ мегардад, истифода намоем ва он ҷиҳатҳои тавонбахшро тақвият бахшем. Инкори ҷиҳатҳои ҳувиётӣ миллии дар заминаҳои хостаҳои шахсӣ гурӯҳӣ ва идеологӣ бар нафъи кулли мардуми кишвар намебошад ва метавонад дар таҳкими ваҳдати миллии ва давлатдории миллии дар оянда хатарзо бошад.

Пайнавишт:

1. Осипов Г.В., Дзуцев Х.В. Политкультурная образовательная модель как основа формирования российской гражданской идентичности. – М.: Социология образования. – С. 96-102.
2. Раҳмон Эмомалӣ. Ҷеҳраҳои мондагор. – Душанбе: ЭР-граф, 2016.- 364 с.
3. Раҳмонов Ш.Шеър ва Айнӣ. – Душанбе: Маориф, 1994. – 190 с.
4. Раҳнамо А., Ислом ва амниятҳои миллии дар Тоҷикистон, - Душанбе: Ирфон, 2011- 298 с.
5. Сайидзода З.Густариши ахлоқи миллии. – Душанбе: Контраст, 2014 – 260с.
6. Усмонов И., Сатторзода А. Зарурати ташаккули андешаи миллии // Масъалаҳои ташаккули идеяи миллии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Маводи конференсияи илмӣ-амалӣ. – ш. Душанбе, 18-19 апрели соли 2016 – 22с.
7. Шакурӣ М. Фитнаи инқилоб дар Бухоро. – Душанбе: Шӯҷоиён, 2010. – 158с.

-
8. Шоазимов П.Д. *Таджикская идентичность и государственное строительство: авторефер. дис. ...д. филос. н.: 09.00.11 – Душанбе, 2006, - 40 с.*

Reference literature:

1. Osipov G.V. Dzutsev Kh. V. *Political Culture as an Educational Model of Formation of Russian Civil Identity.* – M.: Sociology of Education. – pp. 96-102.
2. Rahmon Emomali. *Prominent Personalities.* – Dushanbe: ER-Graph, 2016.- 364 pp.
3. Rahmonov Sh. *Poems and Aini.* – Dushanbe: Enlightenment, 1994. – 190 pp.
4. Rahnomo A. *Islam and National Security in Tajikistan.* – Dushanbe: Cognition, 2011.- 298 pp.
5. Saidzoda Z. *Development of National Ethics.* – Dushanbe: Contrast, 2014. – 260 pp.
6. Usmonov I., Sattorzoda A. *Importance of a Formation of National Idea // Problems of a Formation of National Idea in the Republic of Tajikistan. Materials of scientific-practical conference, Dushanbe, 18-19 April, 2016.* – 22 pp.
7. Shakuri M. *Intrigues of Bukhara Revolution.* – Dushanbe: Shujoiyon, (Those who Are Valiant), 2010. – 158 pp.
8. Shoazimov P.D. *Tajik Identity and State Building. Synopsis of doctoral dissertation in philosophy. 09.00.11 – Dushanbe, 2006, - 40 pp.*